

2.2. ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Λουκάς Δ. Τσιτσιπής

Οι στάσεις των ομιλητών απέναντι στη γλώσσα/γλώσσες τους ή απέναντι σε γλώσσες άλλων κοινοτήτων είναι ένα κεφαλαίωδες θέμα της κοινωνιογλωσσολογίας, διότι αφορά την υποκειμενική διάσταση της γλωσσικής συμπεριφοράς. Όπως παρατηρεί η Gal (1993), η σύνδεση μιας κοινωνικής ομάδας με τη γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι δυνατό να γίνει με την υιοθέτηση μιας σημειωτικής προσέγγισης. Έτσι οι γλωσσικοί τύποι που χρησιμοποιούνται από τα μέλη μιας κοινότητας μπορούν να αποτελούν *ενδείκτες* [1] των κοινωνικών χαρακτηριστικών και ταυτοτήτων των ομιλούντων υποκειμένων. Σε ένα άλλο επίπεδο όμως, οι χρησιμοποιούμενοι γλωσσικοί τύποι μπορούν να συνδεθούν με τις κοινωνικές ομάδες μέσω εκφρασμένων απόψεων και ιδεών για τη χρησιμοποίηση, αξία και λειτουργία της μίας ή της άλλης γλώσσας. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση η σχέση δεν είναι σχέση ενδείκτη, αλλά δεσμός μεταγλωσσικού *συμβολικού* [2] χαρακτήρα στηριζόμενος όχι στη χρήση της γλώσσας αλλά στον λόγο περί γλώσσας. Αυτή τη διάκριση την είχε ήδη συλλάβει σε πρώιμη μορφή ο κοινωνιογλωσσολόγος Labov (1972).

Με βάση τις πιο πάνω παρατηρήσεις είναι δυνατή η ένταξη της μελέτης των γλωσσικών στάσεων στο πεδίο της έρευνας αυτού που την τελευταία δεκαετία ονομάζεται *γλωσσική ιδεολογία*, δηλ. το σύνολο των στάσεων και απόψεων που μια κοινότητα έχει για τη γλώσσα. Οι απόψεις αυτές αντανακλούν την υποκειμενική πρόσληψη της δομής και της χρήσης της γλώσσας αυτής (Silverstein 1979). Όμως οι στάσεις απέναντι στη γλώσσα ως πεδίο κοινωνιογλωσσικής έρευνας εκτείνονται και πέραν της γλωσσικής ιδεολογίας, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή την τελευταία δεκαετία. Έχουν δηλαδή μια προϊστορία στην κλασική κοινωνιογλωσσολογία. Έτσι, μέλη κοινοτήτων που μιλούν μια γλώσσα, συχνά λόγω του ηγεμονικού ρόλου του σχολείου και άλλων κρατικών μηχανισμών, ωθούνται στο να ντρέπονται για τη γλώσσα τους και υιοθετούν την άποψη της υποτιθέμενης υπεροχής μιας στάνταρ ποικιλίας που συνυπάρχει σε σχέση κυριαρχίας με την τοπική γλώσσα ή διάλεκτο (για προβλήματα επαφής γλωσσών και των στάσεων που προκύπτουν από αυτή βλ. την κλασική εργασία του Weinreich [1953] 1974).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι στάσεις απέναντι στη γλώσσα είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, διότι εμπλέκει περισσότερες της μίας θέσεις, όπως π.χ. την επίσημη άποψη του ηγεμονικού θεσμικού πλαισίου της κοινωνίας, η οποία κατά κανόνα τείνει στην προώθηση μιας καθαρολογικής αντίληψης υπέρ της στάνταρ ποικιλίας [official purism], και τις όποιες στάσεις των ομιλητών των κοινωνικά κυριαρχούμενων γλωσσών. Σε περιπτώσεις γλωσσικής μετατόπισης [language shift] π.χ. παρατηρείται το φαινόμενο της διαλεκτικοποίησης [dialectalization], το οποίο μπορεί να επηρεάσει αποφασιστικά τις γλωσσικές στάσεις. Αυτό το κατεξοχήν πολιτικό γεγονός αναφέρεται κυρίως στις περιπτώσεις εκείνες όπου υφίσταται ή είναι δυνατό να δημιουργηθεί αρκετά μεγάλη δομική ομοιότητα ανάμεσα στην κυρίαρχη και τη μειονοτική γλώσσα, οπότε επιχειρείται να πειστούν οι ομιλητές της μειονοτικής γλώσσας ότι η δική τους είναι μια φθαρμένη, ατελής ποικιλία. Τέτοια φαινόμενα έχουν παρατηρηθεί σε σχέση με τις γλώσσες gallego και καταλανικά στην πρώιμη περίοδο της δικτατορίας του Φράνκο στην Ισπανία, σε σχέση με τα patois (ιδιώματα) της Γαλλίας (Woolard 1989) και αλλού. Αλλά και όταν οι γλώσσες είναι διαφορετικής ιστορικής προέλευσης όπως π.χ. τα ελληνικά και τα αρβανίτικα (τα δεύτερα αποτελούν ποικιλία της αλβανικής), μακράς ιστορικότητας ηγεμονικοί μηχανισμοί μπορούν να διαμορφώσουν αρνητικές στάσεις των ομιλητών απέναντι στη μειονοτική γλώσσα τους. Έτσι παρατηρούμε στην περίπτωση της αρβανίτικης τη στάση του αυτουποβιβασμού [self-deprecation] (Hamp 1978· Tsitsipis 1998· βλ. και *Γλωσσική συρρίκνωση*, όπου γίνεται λόγος για συμβολική κυριαρχία).

Η γλώσσα συνθηθέστατα αποτελεί σύμβολο ομαδικής-εθνοτικής ταυτότητας και, ως εκ τούτου, ο όποιος εθνικός-κρατικός μηχανισμός επιχειρεί την όποια μορφή ενοποίησης, φοβάται την ποικιλία ή διαφορετικότητα των ταυτοτήτων· αυτό π.χ. συνέβη με το καθεστώς του Φράνκο στην Ισπανία απέναντι στα καταλανικά. Με αυτό τον τρόπο επιχειρείται η γλωσσική υποταγή ως μέσο για την πολιτική υποταγή. Και αυτό διότι υπάρχει ο φόβος ότι η πίστη προς την

τοπική γλώσσα [language loyalty] είναι πιθανόν να είναι ισχυρότερη από την πίστη προς το έθνος (Trudgill [1974] 1995).

Ενώ δεν υπάρχει κανείς επιστημονικά θεμελιωμένος λόγος που να στηρίζει την άποψη ότι μια γλωσσική ποικιλία είναι υπέρτερη της άλλης σε δομικο-λεξιλογικό επίπεδο, συχνά οι ομιλητές διατυπώνουν τέτοιες απόψεις, οι οποίες αντανakλούν συγκεκριμένες ιδεολογίες και όχι την αντικειμενική εικόνα του δυναμικού μιας γλώσσας ή διαλέκτου. **Οι απόψεις αυτές με τη σειρά τους εμπλέκονται σε ζητήματα εκπαίδευσης και κοινωνικών διακρίσεων [3] με θλιβερά συχνά αποτελέσματα και συνέπειες ως προς τις συνθήκες που περιβάλλουν ταξικές και εθνοτικές ανισότητες. Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι έχουν προσφέρει μεθοδολογικά εργαλεία για τη μελέτη των γλωσσικών στάσεων, όπως τα τεστ των συνταιριασμένων αμφιέσεων [matched guise]. [4] Κατά τα πειράματα αυτά, ομιλητές από μια ομάδα ή κοινότητα ακούν μαγνητοφωνημένα αποσπάσματα λόγου, ως υποθέσουμε έξι ατόμων, που μιλούν με διαφορετική προφορά, και τους ζητάται να κρίνουν τα ομιλούμενα υποκείμενα ως προς κοινωνικο-ψυχολογικές διαστάσεις, όπως ο βαθμός φιλικότητας ή διανοητικού επιπέδου κλπ. Οι διαφορές που υποδεικνύουν οι υπό εξέταση ακροατές συχνά παραπέμπουν στον ίδιο μαγνητοφωνημένο ομιλητή –κάτι που δεν το γνωρίζουν– και έτσι συμπεραίνεται ότι η μόνη παράμετρος που επηρεάζει την κρίση τους είναι η γλωσσική ποικιλία (Trudgill [1974] 1995).**

Η μελέτη των γλωσσικών στάσεων αποτελεί αναγκαίο πεδίο για την έρευνα ακόμη και αυτής της γλωσσικής δομής, **διότι η ιδεολογία μας για έναν κοινωνικο-γνωστικό χώρο βρίσκεται σε συνεχή διαλεκτική σχέση με τον χώρο αυτό και μπορεί να κατευθύνει τη μεταβολή του. [5]**

Επιλεγμένη βιβλιογραφία

- GAL, S. 1993. Diversity and contestation in linguistic ideologies: German speakers in Hungary. *Language in Society* 22:337-359.
- HAMP, E. P. 1978. Problems of multilingualism in small linguistic communities. Στο *International Dimensions of Bilingual Education*, επιμ. J. E. Alatis, 155-164. Georgetown Round Table on Languages and Linguistics. Ουάσιγκτον, D.C.: Georgetown University Press.
- HANKS, W. 1990. *Referential Practice: Language and Lived Space among the Maya*. Σικάγο: Chicago University Press.
- LABOV, W. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Φιλαδέλφεια: University of Pennsylvania Press.
- SILVERSTEIN, M. 1979. Language structure and linguistic ideology. Στο *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*, επιμ. P. R. Clyne, W. F. Hanks & C. L. Hofbauer, 193-247. Σικάγο: Chicago Linguistic Society.
- TRUDGILL, P. [1974] 1995. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Λονδίνο: Penguin Books.
- TSITSIPIS, L. D. 1998. *A Linguistic Anthropology of Praxis and Language Shift: Arvanitika (Albanian) and Greek in Contact*. Κλάρεντον: Oxford University Press.
- WEINREICH, U. [1953] 1974. *Languages in Contact: Findings and Problems*. Ανατύπωση. Publications of the Linguistic Circle of New York 1. Χάγη & Παρίσι: Mouton.
- WOOLARD, K. A. 1989. Language convergence and language death as social processes. Στο *Investigating Obsolescence: Studies in Language Contraction and Death*, επιμ. N. C. Dorian, 355-367. Κέμπριτζ: Cambridge University Press.
-

[1] Κατά τον σημειωτικό-πραγματιστή φιλόσοφο Peirce **ενδείκτης** είναι εκείνο το σημείο το οποίο βρίσκεται σε σχέση γειννίασης ή αιτιότητας με το αντικείμενο αναφοράς του. Π.χ. οι αντωνυμίες ή ο χρόνος στα ρήματα αποτελούν ενδεικτικές ή δεικτικές κατηγορίες της γλώσσας, καθόσον γίνονται κατανοητές μόνο στο πλαίσιο του εκφωνούμενου λόγου και όχι έξω από την κατάσταση παραγωγής τους. Το κοινωνικό ύφος ομιλίας ή η γλώσσα και η διάλεκτος λειτουργούν εγγενώς ως ενδείκτες, διότι μας πληροφορούν για τον τόπο και το χρόνο διεξαγωγής της επικοινωνίας, όπως και για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών.

[2] Σε αντιδιαστολή προς τους ενδείκτες, τα **σύμβολα** συγκροτούν μια αυθαίρετη σχέση του σημείου προς το αντικείμενο αναφοράς του. Η λέξη **τραπέζι** π.χ. ουδεμία σχέση γειννίασης, αιτιότητας ή και ομοιότητας (εικονικό σημείο) έχει με το αντικείμενο αναφοράς της.

[3] **Κείμενο 1:** Trudgill, Peter [1974] 1995. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Λονδίνο: Penguin Books, σελ. 184-185.
© Penguin Books

[...] Είναι σημαντικό να αναλογιστούμε πώς πρέπει να χειριστούμε μέσα στα σχολεία τις διαφορές και τις προκαταλήψεις που υπάρχουν για τις διαλέκτους. Στη Μεγάλη Βρετανία είναι πιθανόν μόλις το 12% των παιδιών που ξεκινούν το σχολείο να μιλούν την πρότυπη αγγλική. Εάν απαιτούμε ή επιδοκιμάζουμε τη χρήση της πρότυπης αγγλικής μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, το υπόλοιπο 88% των παιδιών θα βρίσκονται προφανώς σε μειονεκτική θέση. Τι θα κάνουμε λοιπόν για την πλειοψηφία των παιδιών που δεν είναι φυσικοί ομιλητές της πρότυπης αγγλικής; Μέχρι στιγμής μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις που έχουν δοκιμαστεί για την επίλυση αυτού του προβλήματος. Η πρώτη από αυτές έχει περιγραφεί ως «εξάλειψη της μη πρότυπης ομιλίας». Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, που είναι η παραδοσιακή στα περισσότερα μέρη του αγγλόφωνου κόσμου και συνεχίζει να είναι αρκετά διαδεδομένη, γίνεται κάθε προσπάθεια ώστε να αποτραπούν τα παιδιά στα σχολεία από τη χρήση των τοπικών τους μη πρότυπων ποικιλιών, ενώ κάθε μη πρότυπο γλωσσικό χαρακτηριστικό που γίνεται αντιληπτό σχολιάζεται και διορθώνεται από τον δάσκαλο. Για παράδειγμα, το παιδί θα μάθει ότι είναι «λάθος» (ή ακόμα και κακό ή ντροπή) να πει I done it, I ain't got it, ή He a good guy. Από την άλλη μεριά, η πρότυπη αγγλική παρουσιάζεται ως «ορθή» και «καλή» –το πρότυπο προς το οποίο πρέπει να προσανατολιζόμαστε. Οι μαθητές που αποκτούν επάρκεια στην πρότυπη αγγλική αντιμετωπίζονται συχνά πιο ευνοϊκά από τους υπόλοιπους.

Γλωσσολόγοι, καθώς και πολλοί άλλοι, πιστεύουν πως αυτή η προσέγγιση είναι λανθασμένη, για αρκετούς λόγους. Πρώτον, είναι λανθασμένη από **ψυχολογική** άποψη. Η γλώσσα, όπως έχουμε δει, δεν είναι απλά ένας τρόπος μεταβίβασης μηνυμάτων. Είναι πολύ σημαντική και ως σύμβολο ταυτότητας και συμμετοχής σε μια ομάδα. Το να υποβάλλεις σε ένα παιδί ότι η γλώσσα του και η γλώσσα αυτών με τους οποίους ταυτίζεται είναι με κάποιον τρόπο κατώτερη, είναι σαν να εννοείς πως το ίδιο το παιδί είναι κατώτερο. Κατόπιν, αυτό θα οδηγήσει είτε στην αποξένωση του παιδιού από το σχολείο και τις σχολικές αξίες είτε στην απόρριψη της ομάδας στην οποία ανήκει. Η προσέγγιση αυτή είναι επίσης λανθασμένη και από **κοινωνική** άποψη, μια που μπορεί να θεωρηθεί πως υπαινίσσεται ότι κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν μικρότερη αξία από άλλες. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανεπιθύμητο, όταν η γλώσσα που στιγματίζεται είναι αυτή που μιλιέται από τα μαύρα παιδιά της κατώτερης τάξης και αυτή που εκθειάζεται είναι η γλώσσα των λευκών δασκάλων της μεσαίας τάξης. Τέλος και ίσως το σημαντικότερο, η άποψη αυτή είναι λανθασμένη και από πρακτική άποψη: είναι λανθασμένη γιατί δε λειτουργεί και ούτε πρόκειται να λειτουργήσει. Η εκμάθηση μιας νέας γλώσσας είναι ένα πολύ δύσκολο έργο, όπως γνωρίζουν πολλοί άνθρωποι, και από διάφορες απόψεις η εκμάθηση μιας άλλης διαλέκτου της μητρικής γλώσσας είναι ακόμη δυσκολότερο –εξαιτίας της μεγάλης ομοιότητας των δύο είναι δύσκολο να μην τις μπερδεύουμε. Επίσης πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι ομιλητές δεν θα ήθελαν να αλλάξουν γλώσσα –ακόμα και αν αυτό ήταν εφικτό. Πρώτον, δεν αποκτούν επιπλέον επικοινωνιακά πλεονεκτήματα (όπως θα γινόταν, για παράδειγμα, με την εκμάθηση της

γαλλικής), μια που το παιδί είναι ήδη σε θέση να επικοινωνήσει με τους ομιλητές της πρότυπης αγγλικής. Δεύτερον, οι πιέσεις της συλλογικής ταυτότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ της ομάδας των συνομηλίκων είναι πολύ ισχυρές. Η γλωσσολογική έρευνα έχει δείξει ότι σε πολλές περιπτώσεις η ομάδα των εφήβων ασκεί την πιο σημαντική γλωσσική επιρροή.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, δεν μιλούν σαν τους γονείς τους και σίγουρα δε μιλούν σαν τους δασκάλους τους –ο τρόπος ομιλίας τους είναι αυτός των φίλων τους. Με άλλα λόγια, ο χρόνος που αφιερώνεται μέσα στην τάξη για το ξερίζωμα της μη πρότυπης ομιλίας είναι χαμένος χρόνος. Αν τα παιδιά υποφέρουν γιατί μιλούν μη πρότυπα αγγλικά, η λύση δεν είναι η εξάλειψη των μη πρότυπων ποικιλιών [...]

Μετάφραση Νίκος Γεωργίου

[4] **Κείμενο 2:** Trudgill, P. [1974] 1995. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Λονδίνο: Penguin Books, σελ. 178-179.
© Penguin Books

[...] Αν ακούς αρκετά συχνά από πλούσιους και ισχυρούς ανθρώπους, πιο αναπτυγμένους τεχνολογικά από σένα, ότι η γλώσσα σου είναι κατώτερη και ξεπερασμένη, μπορεί τελικά να τους πιστέψεις και να αρχίσεις να σκέφτεσαι και εσύ με τον ίδιο τρόπο. Αν επίσης βλέπεις ότι οι άνθρωποι που μιλούν τη δική σου γλώσσα αντιμετωπίζονται αρνητικά και γίνονται θύματα διακρίσεων, θα αποτελέσει και αυτό έναν ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα για τη χρήση της.

Τέτοιες αρνητικές αξιολογήσεις δεν γίνονται φυσικά μόνο στην περίπτωση των γλωσσών. Όπως είδαμε, γίνονται συχνά και στην περίπτωση των διαλέκτων. Αρνητικές και παράλογες στάσεις απέναντι σε μη πρότυπες ποικιλίες είναι και σε αυτήν την περίπτωση διαδεδομένες. Παρόλο που δεν έχει καμία λογική ο ισχυρισμός ότι κάποια ποικιλία της αγγλικής, για παράδειγμα, είναι γλωσσικά ανώτερη από οποιαδήποτε άλλη, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που πιστεύουν πως κάτι τέτοιο ισχύει και ενεργούν σύμφωνα με αυτή τους την παραδοχή. Για παράδειγμα, η ποικιλία της αγγλικής που χρησιμοποιείται στο σχολείο στον αγγλόφωνο κόσμο είναι η πρότυπη αγγλική, ενώ η γλώσσα των περισσότερων παιδιών –και σε μεγαλύτερο βαθμό των παιδιών της εργατικής τάξης παρά της μεσαίας– αποτελείται από διάφορους τύπους μη πρότυπης αγγλικής. Προφανώς από αυτή τη διαφορά μπορούν να προκύψουν εκπαιδευτικές δυσκολίες. Όμως, ένας σημαντικός παράγοντας στη δημιουργία τέτοιων δυσκολιών για τα παιδιά της εργατικής τάξης, μπορεί να είναι οι αρνητικές στάσεις κάποιων δασκάλων απέναντι σε μη πρότυπες ποικιλίες. Ακόμα και αν αυτές οι στάσεις είναι μόνο υποσυνείδητες, μπορούν να οδηγήσουν σε ασυνείδητη διάκριση προς όφελος των παιδιών που μιλούν διαλέκτους και έχουν την ιδιαίτερη προφορά της μεσαίας τάξης. Για τα παραπάνω βρίσκουμε αποδείξεις στο έργο των κοινωνικών ψυχολόγων, οι οποίοι έχουν αποκαλύψει, μέσα από πειράματα εναρμονισμένων αμφιέσεων, τον βαθμό στον οποίο η ομιλία των ανθρώπων μπορεί να επηρεάσει την εξωτερική τους εικόνα. Σε αυτά τα πειράματα ομάδες υποκειμένων ακούν μαγνητοφωνήσεις του ίδιου αποσπάσματος λόγου, από π.χ. πέντε διαφορετικούς ομιλητές, ο καθένας από τους οποίους έχει μια διαφορετική προφορά της αγγλικής. Στη συνέχεια ζητείται από τα υποκείμενα να εκθέσουν τις απόψεις τους για τους πέντε ομιλητές, αφού προηγουμένως τους διευκρινιστεί ότι οι ερευνητές ενδιαφέρονται να δουν πόσο ικανά είναι τα υποκείμενα να ανιχνεύουν χαρακτηριστικά και προσόντα των ομιλητών μόνο από τη φωνή τους. Μπορεί για παράδειγμα να ζητηθεί από τα υποκείμενα να τοποθετήσουν τους ομιλητές σε κλίμακες που εκτείνονται από το «πολύ ευφυής» μέχρι το «καθόλου ευφυής», από το «πολύ φιλικός» μέχρι το «καθόλου φιλικός» κ.ο.κ. Συχνά βρίσκουμε πως τα υποκείμενα παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συμφωνίας, όταν συμπεραίνουν πως, για παράδειγμα, ο τρίτος ομιλητής είναι περισσότερο ευφυής από τον δεύτερο ομιλητή, ο οποίος με τη σειρά του είναι λιγότερο φιλικός από τον τέταρτο ομιλητή. Το ενδιαφέρον σημείο σε αυτά τα πειράματα είναι πως οι δύο από τους ομιλητές είναι –χωρίς να το γνωρίζουν τα υποκείμενα– ο ίδιος ομιλητής αλλά με δύο διαφορετικές προφορές. Αν επομένως οι ομιλητές 2 και 5 είναι το ίδιο άτομο αλλά ο ομιλητής 2 αξιολογείται ως πιο ευφυής από τον 5, τότε αυτή η διαφορά πρέπει να οφείλεται στις διαφορετικές μορφές γλώσσας που το άτομο αυτό χρησιμοποιούσε. Μάλιστα, πειράματα στη Μ. Βρετανία έχουν

δείξει πως οι ομιλητές οι οποίοι χρησιμοποιούν την αμφίεση ενός ομιλητή ΠΠ (Παραδεδομένης Προφοράς), θεωρούνται συνήθως πιο ευφείς και πιο μορφωμένοι, αλλά λιγότερο φιλικόι και λιγότερο συμπαθείς από τους ίδιους ομιλητές, όταν αυτοί χρησιμοποιούν την αμφίεση ενός ομιλητή που έχει τοπική προφορά.

Αυτό καταδεικνύει το πώς στηριζόμαστε από στερεότυπα στην πρώτη μας επαφή με άλλους ανθρώπους (για παράδειγμα, μέσα σε ένα τρένο) και πώς χρησιμοποιούμε τον τρόπο ομιλίας τους, για να κατασκευάσουμε μια εικόνα που να ανταποκρίνεται στον τύπο του ατόμου στον οποίο πιστεύουμε ότι ανήκουν. Οι ομιλητές της ΠΠ μπορεί, με το που θα αρχίσουν να μιλούν, να θεωρηθούν ως υπερόπτες και εχθρικοί από μη ομιλητές της ΠΠ, μέχρι να μπορέσουν να αποδείξουν το αντίθετο. Είναι, με άλλα λόγια, ένοχοι μέχρις αποδείξεως της αθωότητάς τους. Με ανάλογο τρόπο –και αυτό είναι πολύ πιο ανησυχητικό– είναι δυνατόν κάποιοι δάσκαλοι να αξιολογούν παιδιά με προφορά και διάλεκτο της εργατικής τάξης ότι έχουν λιγότερη ικανότητα για μάθηση από παιδιά με προφορά και διάλεκτο της μεσαίας τάξης, εάν και σε αυτά επίσης δεν δοθεί μια κατάλληλη ευκαιρία για να αποδείξουν το αντίθετο [...]

Μετάφραση Νίκος Γεωργίου

[5] **Κείμενο 3:** Gal, S. 1993. Diversity and Constitution in Linguistic Ideologies: German Speakers in Hungary. *Language in Society* 22:337-359, σελ. 338.

©

[...] Η συμβολική κυριαρχία στον χώρο της γλωσσικής χρήσης στηρίζεται σε μια ασυμμετρία ανάμεσα στη γλωσσική ικανότητα αφενός και στις στάσεις αφετέρου. Για παράδειγμα, η κυρίαρχη, υπό την αιγίδα του κράτους ποικιλία της γλώσσας κρίνεται άξια κύρους και σεβασμού, ακόμα και από εκείνους που δεν την κατέχουν πλήρως· όμως η μειονοτική ποικιλία κακολογείται ακόμα κι απ' αυτούς που την κατέχουν και την αναγνωρίζουν ως δικιά τους. Η αντίσταση σε μια τέτοιου είδους γλωσσική κυριαρχία συχνά ενέχει την άρνηση της κρατικής εξουσίας και απαιτεί μια αυτοκαταστροφική προσκόλληση σε στιγματισμένους γλωσσικούς τύπους. Δεν είναι «ένα απλό λύγισμα κάτω από το βάρος της εξουσίας, αλλά ... παραδόξως μια δημιουργική αντίδραση στην εξουσία αυτή, η οποία διαμεσολαβείται από την αντιπθέμενη αξία της αλληλεγγύης» (Woolard 1985, 745).

Αυτή η συμβολική διαμόρφωση, και η επίμονη διατήρηση μειονοτικών γλωσσών που συνεπάγεται, σίγουρα προσφέρει μια συναρπαστική ανάλυση πολλών εθνογραφικών περιπτώσεων. Ωστόσο, δεν διερευνά την εντυπωσιακή ετερογένεια πρακτικών που έχουν δημιουργήσει τα μέλη μειονοτικών ομάδων, προκειμένου να αντέξουν στις κυρίαρχες γλωσσικές ιδεολογίες. Ούτε και δίνει έμφαση στη διαφοροποίηση και στον ανταγωνισμό που είναι συχνά προφανείς μεταξύ των κυρίαρχων ιδεών. Ο στόχος μου εδώ είναι διπλός. Πρώτον, προτείνω να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις αντιπαραθέσεις και στις αλλαγές των κυρίαρχων γλωσσικών ιδεολογιών, στις οποίες αντιδρούν οι τοπικοί πληθυσμοί. Όπως έχουν υποστηρίξει αρκετοί επιστήμονες, η αντίδραση αναπτύσσεται σε διάλογο με τις κυρίαρχες ιδέες. Η κάθε πλευρά αποκαλύπτει πολλά για την άλλη [...]. Υπάρχουν πολλές πιθανές πηγές ώστε να αντληθούν στοιχεία για τις γλωσσικές ιδεολογίες σε οποιοδήποτε κοινωνικό σύστημα. Για τους δικούς μου στόχους, μια εξέταση γλωσσικών απογραφών υπόσχεται να είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Οι αντιπαραθέσεις μεταξύ στατιστικών ολόγων σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους –σχετικά με τις κατηγοριοποιήσεις που υιοθετούνται ή απορρίπτονται, την αιτιολόγηση των επιλογών αυτών και τη σχέση μεταξύ πολιτικών και γλωσσικών κατηγοριών– όλες τους αποκαλύπτουν τις παραδοχές των ειδικών, οι οποίοι, τόσο αυτοί καθαυτοί όσο και με την ιδιότητά τους υπό την υπηρεσία των κυβερνουσών ελίτ και της κρατικής γραφειοκρατίας, αποτελούν μείζον στοιχείο της αποκαλούμενης «επίσημης» ή κυρίαρχης ιδεολογίας. Επιπλέον, η απογραφή είναι μια πρακτική που εισβάλλει ολοκληρωτικά στη ζωή των ομιλητών. Μπορεί να γίνει κατανοητή, με τα λόγια του Foucault [...], ως μια «τεχνολογία της ισχύος», που όχι μόνο καταγράφει αλλά συμβάλλει και στη δημιουργία ταυτοτήτων παρέχοντας κατηγορίες ταξινόμησης. Καθιστά δυνατή την άσκηση κυβερνητικού ελέγχου στους πληθυσμούς μέσω της γνώσης που χτίζει σχετικά με αυτούς [...]. Η πολιτική δραστηριότητα και η τοπική αντιπαραθέση γύρω από αυτές τις κατηγορίες απογραφής μπορεί τότε να επιφέρει αλλαγές στην αίσθηση ταυτότητας των τοπικών πληθυσμών. Και τέλος, τα

αριθμητικά αποτελέσματα της απογραφής γίνονται τα «ακράδαντα στοιχεία» που αποτελούν ισχυρά όπλα για παραπέρα πολιτικές και λεκτικές μάχες μεταξύ των ελίτ, καθώς και στα χέρια μειονοτικών αντιπολιτευτικών κινημάτων [...]

Μετάφραση *Νίκος Γεωργίου*